

KOSSUTH-DÍJASOK - 1970

Bernáth Aurél

Bernáth Aurél személyében századunk magyar festészetének jeles mesterét koszorúzza államunk a Kossuth-díj odaítélésével. A pálya és az életmű, amelynek e mostani kitüntetés is figyelmeztet érdemeire, Nagybánya — Thorma János és Réti István műhelye — után a világháborút közvetlenül követő évek avantgarde mozgalmaiban veszi kezdetét. Bécs és Berlin voltak e korai évek színterei. A külföldről való hazatérés és szellemi hatása, 1926-tól kezdve, bár nem éles határvonalként, de határozott módon, a sajátos bernáthi világ felépülését eredményezte; s a Gresham körének hangadó tagjaként Bernáth Aurél a humanista polgári művészet egyik reprezentáns képviselőjévé nőtt a hazai talajon. Művészi és emberi magatartásának humanizmusa segítette a felszabadulás után helyének megteremtésében, az új társadalmi rend művészetének alakításában, az új jelölés között jelölve ki nagysúlyú helyét. Életművének legjobb művei — a Riviera, a Tél, 1930-ban festett Ónarcképe, a Reggel, a Pásztorlány, majd a felszabadulás után festett Röpgyűlés, a Pest látképe a Parlamenttel, Szabó Lőrinc portréja, s végül legújabb művei: a várban és az MSZMP székházában festett falkepei — festészetünk példás tettei között maradnak fenn.

Fónyi Géza

Halk szavú, ám belső izzásokkal teljes festészet Fónyi Géza művésze. Intim és emberi léptékű, még akkor is, amikor nagy lélegzetű, monumentális kompozíciók sora került ki mesterének keze alól. Fónyi Géza 1899-ben született Transzilvánban, Hosszú és alapos

Kálmán György

Egy-egy színész neve körül a közönség véleményében is, a kritikában is keringeni kezd egy jelző s hovatovább állandó kísérője lesz. Ez „férftias” színész, az „érdekes” színész, a harmadik „megbízható”, „elegáns”, „joviális”, „izgalmas”, „rokonszenves”, „hetyke”, „könnyed” színész, és így tovább a végtelenségig. Már addig a szerény és korlátolt végtelenségig tudniillik, ameddig a véleményt, a megítélést a gondolkodás kényelme terjedni hagyja. Színészek körül állandó holdpályákon — nemegyszer műhold-pályákon — bolyganak ezek az egy-két szavas minősítések, a legtöbbjüknek már olyan kialakult, változatlan jelzőrendszere van, mint a homéroszi figuráknak. Kálmán György játéka szerepről szerepre feszíti le magáról a jelzőknek ezt a fojtogató pókháló-rácsozatát, figuráról figurára megküzde azért, hogy rá ne csapódjék az az egérfogó, hogy ő „izgalmas” színész. Mert ez a jelző fenyegeti a legközelebről. Nem, Kálmán György nem „izgalmas” színész, a szónak legalábbis abban az ütött-kopott értelmében nem az, ahogyan idestova annyira mindenre rásütött divatos. Egyéniségében olyan változatos erők működnek, hogy a még nem mindig változatos színészi feladatokban is más-más hatással tudnak lenni a nézőre s nem egy folyvást visszatérő szót váltanak ki belőle, hanem minduntalan egész gondolat sorokat. Kálmán György nevének nincs állandó vonzata, valahányszor új szerepben színpadra lép, megbontja maga körül a megülepdedni kész érzelmeket és gondolatokat, átrendezi nézői belső világát. Varázsa az, hogy míg szerepről szerepre megülepdedni kész érzelmeket

Weöres Sándor

Ötvenhat éves. Sokan mondják, hogy sajátos világba zárt költő. Poéta, aki a Hallgatás Tornyába vonult el, vagy mítikus Tüzkútból merít. Elismerik Weöresről, hogy páratlan mestere a szónak, hogy hallatlan könnyedséggel és irtalmatlan pontos-sággal kezel és használ bármilyen versformát, s hogy kedve szerint bont föl és szét ritmust és nyelvet, túllép valamennyi olyan modern költőtől irányszaton, amelyeket lázas igyekezettel igtat lexikonjaiba az irodalomtörténet. Az is elismerik, hogy mesteri műfordító; úgy tolmácsol kínai költőt, névtelen ázsiai énekmondókat vagy nyugat-európai lírikust, hogy valóban átváltozik, áthasonul azzá, akit tolmácsol. Lehet, hogy ennél bávós tudás miatt hiszik sokan szóval-képpel játszó, varázsvilágban élő költőnek.

Nem az. Hogy elvonult-e, vagy játékos, az természetét jellemezheti, költészetét aligha. Kevesen irtak mai nagy költőink közül annyira valóban a kozmoszt kémlelő, végtelent kutató és föltárhozó verset, mint Weöres Sándor, s kevesen figyelmeztettek az ő módján arra, hogy a világűr irtalmatlanul, pusztítóan hideg lehet, a kozmikus méretek kétségbeesetten törpítőek lehetnek, de csak akkor azok, ha hiányzik belőlük az emberi élet misztikus-redális kontinuitásának melege. És kevés nagy költőnk irt annyira gyönyörűen muzsikáló gyermekverset, mint ugyanez a költő. Nem elvonult varázsló, aki a Bóbitától a Gilgames-eposzig, játékos epigrammáktól nagyívú, a mi mai, szüfolt életünk nyugtalanságait megörökítő és fölpanaszoló szabadversekig terjesztette eddigi életművét, és gondja volt rá, hogy más

Pándi Pál

Az irodalomtörténész, az egyetemi tanárt, a tudós esztétát kellene méltatni. Művei közt tartjuk számon Petőfi-irodalmunk egyik legjelentősebb monográfiáját és azt a könyvét, amelyben a felszabadulás előtt működött, szinte elfelejtett szocialista lírikusok életművét tárta föl, emelte ki egy elsüllyedt világból. Elég lenne ennyi, az irodalomtörténész-esztéta tudományos termése elég egy ünnepi méltatáshoz.

De ennek a termésnek a kisebbítése nélkül fontosabbnak látszik az, amit Pándi Pál eddigi munkásságából az odaítélt díj indokló mondata is kiemel: az a munkája, amelyet az élő magyar irodalom és az új magyar dráma érdekében végzett. És végez. A szerkesztő, a kritikus munkája látszik fontosabbnak. Azé az irodalmi gondot viselő emberé, aki a legmagabb problémákat keresi, azokra tapint rá, azokat tárja föl nyíltan, elvárva, hogy vitapartnerek jelentkezzenek, belebocsátkozva minden polémiaiba, amely becsületes úton vihethetőbbre az irodalom ügyét. Nem annak a kritikusnak a munkája ez, aki azt tekinti dolgának, hogy tudással és tekintéllyel elrendezze az újat, kit-kit mondanivaló és hang szerint besoroljon egy őt megillető helyre: ez azé az emberé, aki az irodalom igazi szolgálatát vállalja, az újnak a támogatását.

Klasszikusokat elemezni tudós-feladat, félklasszikusok lezárt életművét értékelni szintén az. Jelentkezőkben, pályakezdekőkben tehetséget keresni, még botorkálókat támogatni, tévedőket türelmes szigorúsággal terelgetni jó irányba

Illyés Gyula

A költő. A magyar költő. Az európai költő. Az értékelések lehetséges kifejezései, a felsőfokú jelzők, a stíluséktimények leperregnek róla. Pókok. A művészet póztalan. A bölcsesség póztalan.

Illyés Gyula Kossuth-díjának indokolása eddigi életművéből legutóbbi verseskötetét, a *Fekete-fehéret* emeli ki, s az öregedéssel írt prózai művét, a *Kháron ladikjánt*. Az előbbinek a címe jellemző: fehér-leten meg feketével minden ábrázolható, tarkaság nélkül. A fehérben ott a teljes spektrum, a fehér-fekete ellentétben ott az örök feszültség, az ellentmondás, a feketében a hiányérzet. Az utóbbi, alcíme szerint, esszéregény, de nem egy sor tanulmány: beszélgetés az öregedéssel, figyelemzetés az ember végső kötelességére, a számvetésre és a számadásra. Mind a két mű végtelenen egyszerű, tiszta. A legnagyobbaknak nincs már szükségük arra, hogy különleges művészi eszközökkel szuggeráljanak gondolatokat, vagy adják a szépség élményét. Szenvedélyűeknek, hogy azt a népet gazdagítsák, amelynek nyelvén beszélnek, s hogy azt az emberiséget gazdagítsák, amelynek örök kérdéseire töprengenek, a bölcsék nyugalmával szolgálnak. Nem hevülettel, patoszszal. Ezért már nem dicsérhető. Tisztelni és szeretni lehet őket.

És Illyés Gyula esetében az útjára is gondolni. Hogy pusztai cselédsorból jött magyar költőnek. „Ki csak magyar már mindennütt.” És erről a Magyarországról ment a határon túlra, keletnek-nyugatnak. „Ember, kinek a bolygótere szűk.” Nincs miért a gondolatot bővíteni, az idézeteket szaporítani: az életmű és a költő útja az egyetlen lehetséges művészet és művészi út

Fábri Zoltán

Ellentétek harmóniája: ez Fábri Zoltán. Képzőművészeknek indult, színiakadémiát végzett, dizslettervező. Városi ember; filmjeinek nagy része falun játszódik. Mindegyiket irodalmi műből forgatta; mindegyik „szerzői film”. Alaposan dolgozik, mérnöki pontosságú tervekkel valószínű; filmjei robbanékony iramúak, expresszív hatásúak. Kedveli a természetűséget és a jelképeket, a hiteltest és a kép-telent, a komolyat és a groteszket. Szelíd, mindenestül humanista; gyakran vetették szemére a kegyetlenség őszinte ábrázolását. Tanult Eisensteintől és Fellinitől; a magyar művészet egyik legeredetibb egyénisége. Szerény, tartózkodó, félrehúzódo; számos filmje világhírű, a Hűs óra nagydíjat nyert Moszkvában. A Pál utcai fiúk nemzetközi filmpiacunkon a legnagyobb üzleti siker, Fábri most harmadízben kapja meg a Kossuth-díjat, a Magyar Népköztársaság kiváló művésze. Fábriról szólóan így írt Sarkadi Imre: „A filmművészetben, mint mindenütt másutt, olyasmiről lesz az igazi, ami az egész emberiség fő problémáiról beszél, a mi világunkban. Biztos vagyok benne, hogy nála alig akad hivatottabbja”. Valóban: Fábr Zoltán erre törekszik mindig, s ezt is valószínűsíti meg. Minden műve ízig-veéig magyar, s ezzel együtt, éppen ezért, egyetemesen emberi is.

Kovács András

A Nehéz emberek új irányba fordította filmrendezői pályáját. Megszerette hőseit, azokat az embereket, akik végső-ig harcolnak igazságukért és a társadalmi igazságért. O maga is „nehéz ember”. Végére jár annak, amit elkezdett. Szi-